

Postoji medutim i druga varijanta ovoga tipa stočarenja: pastiri sa stadima iz svojih stalnih *planinskih* naselja silaze *zimi* u *župne* krajeve, gdje za stoku ima zimske paše (kod nas n. pr. po jadranskom primorju, u panonskim nizinama — kamo se zimi spuštaju stada s pastirima iz Bosne, Hercegovine pa i daljih krajeva izazivajući i dandas još sporove i akutne zadatke njihova rješavanja, kako je poznato) da se u proljeće vrte u svoja sela i tamo na dohvat blizih planinskih pašnjaka provedu ostali dio godine do novoga silaska u župe. Očito je, da je to samo varijanta prema predviđenom obliku »alpskoga gospodarstva«. Prema tome dosljedno bi bilo ili postaviti to oboje kao dvije varijante »alpskoga gospodarstva« ili oboje nazvati »transhumancijom« kao što je to već uvelike uobičajeno u dijelu stručne literature ove vrste (kako je n. pr. i u gore citiranom djelu J. Cvijića za Balkanski poluotok). U tom bi slučaju oblik, nazivan ovdje »transhumancija«, sa obje pašne kampanje, ljetnom i zimskom, izvan sela, bilo potrebno nazvati kako drukčije — ili sve troje obuhvatiti kao »transhumanciju« u tri oblika.

To međutim ne dira u bitnost ovoga ozbiljnog djela, koje se može označiti kao fundamentalnoga značenja uzevši u obzir i svestrano obrađenu njegovu jezgru za srednju Evropu kao i uvelike korisno sve drugo, što je ovdje u sintezi dano za ostalu Evropu (i izvan nje).

M. Gavazzi

Vieh- und Hirtenleben in Ostmitteleuropa. Ethnographische Studien. Unter Mitwirkung von Márta Belényesy und Béla Gunda redigiert von László Földes. Akadémiai kiadó, Budapest 1961, str. 699.

Zadnje čase izdajajo na Madžarskem pogosto zbornike mednarodnega značaja tudi v naši stroki. Pričujoča zajetna knjiga prinaša 19 razprav o različnih vprašanih živinoreje in pastirstva na Madžarskem, Poljskem, v Bolgariji, Romuniji, Ukrajini, na Češkem (žal brez Slovaške) in v Sloveniji. Madžarska kot nekdanja pastirska in še danes močno živinorejska dežela je primerno izhodišče za študije te vrste, saj se dotika in veže z živinorejo vseh omenjenih dežel in narodov. Uredništvo je želelo podati »prvi korak k sintezi« o teh vprašanih stvarne kulture, kot nekako vzporedno delo za srednjo in južno vzhodno Evropo ob Frödinovo knjigo *Zentraleuropas Alpwirtschaft* (1941), čeprav podaja pričujoči zbornik pregled o celotni živinoreji. Kako nujno in nadvse koristno je tako delo, nam pokaže seznam literature k posameznim razpravam, ki je pisana v različnih, vobče težko dostopnih jezikih in je raztresena v pre mnogih publikacijah. Prepriča pa nas o izrednem pomenu takega dela tudi gradivo samo, saj nudi na enem mestu strnjen pregled — obilno ilustriran — raznih vprašanih živinoreje, s čimer je omogočeno nadaljevanje takih raziskovanj, ki morajo upoštevati tudi stanje pri drugih narodih itd. Študij tega zbornika nudi jasen vpogled v tesno povežavo teh in še drugih, tu ne obravnavanih narodov — žal večji del Jugoslavije v njem ni zastopan —, pa tudi v povežavo posameznih področij ljudske kulture.

Spričo velikega števila razprav in vprašanj, ki jih obravnavajo, seve ni moč vseh obravnavati, samo naštevati pa jih nima pomena. Zato bomo celotno delo samo označili in opozorili na nekatere prispevke v njem. Sourednik B. Gunda (Debrecen) opozarja — za uvodom glavnega urednika L. Földesa (*Etnograf. muzej v Budimpešti*) — v sestavku Dognanja, problemi, naloge na razvoj raziskovanja živinoreje pri Madžarih, ki jih je vodilo tudi v Karpate, kjer se jim pridružili slovaški, češki, poljski in romunski raziskovalci. To področje obravnavajo v tem zborniku razprave o pastirskih selitvah v severnih Karpatih od 14.—20. stoletja (K. Dobrowolski, Krakow), o ovčarstvu bolgarskih Karakacánov (W. Marinov), o pastirstvu v poljskih Karpatih (B. Koczyńska-Jaworska), planšarstvu v romunskih južnih Karpatih (I. Vladuti) in več madžarskih avtorjev o sedmograški živinoreji. Vpogled v najnovejša raziskovanja Madžarov nudi razprava M. Belényesy o živinoreji in pastirstvu na Madžarskem v 14. in

15. stoletju. Več razprav je posvečenih pastirstvu madžarskega Alfölda, ki je ohranilo mnogo vzhodnih prvin in je zato važen vir za študij polnomadskih ter drugih oblik. Pregled živinoreje v Sloveniji »vodi k drugim tipskim območjem, je vezni člen med živinorejo v prej obravnavanih območjih in med Alpami ter sredozemskim prostorom« (iz urednikovega uvoda, str. VII).

Seznam strokovnih izrazov, sestavljen po jezikih, po svoje izpričuje, kako so prvine v živinoreji obravnavanih območjih med seboj povezane in kakšne široke vidike nudijo za raziskavanje vseh vrst. Za to bo dalo prav pričujoče delo povsod nove pobude, saj jih bo tudi v veliki meri olajšalo.

Vilko Novak

Edit Fél. Ungarische Volksstickerei. Budapest 1961, str. 134.

Pomembna raziskovalka madžarskih noš, ljudske umetnosti in nekih drugih področij ljudske kulture, Edit Fél, je izdala v založbi Corvina zelo lepo opremljen, mednarodnemu svetu dostopen pregled madžarskih vezenin. Med 65 strani besedila je razvrščenih dokaj risb in nalepljenih osem barvnih slik. Za besedilom pa sledi na finem papirju še 64 slik, tako da je besedilo odlično pozorjeno.

V prvem poglavju obravnava avtorica vezenine na lanenih tkaninah, predvsem na posteljnini (pregrinjala, prevleke za zglavnike) in na delih noše, zlasti ženske. Drugo poglavje je namenjeno luknjičastim vezeninam s ploščatim vbo-dom in to je edina vrsta vezenin, ki jo poznajo vse madžarske etnične skupine. Tudi to uporabljajo predvsem na robovih posteljninih rjuh, prevlek za zglavnike, a tudi na moških in ženskih srajcrah, rutah ter predpasnikih. Vzorci te vrste so stari, izdelovali so jih že pred mnogimi stoletji, toda niso docela izvorni, marveč dokazujejo udeležbo Madžarov pri skupni evropski tehniki od rene-sance dalje. Zelo stari primerki so ohranjeni tudi v tehniki štetja niti, ki so jo v raznih madžarskih pokrajinah različno prilagajali in razvijali. Značilne stvaritve madžarskega vezenja na lanenih vezeninah vidi avtorica v vzorcih, ki so svobodno zasnovani, ne pa v geometričnih vzorcih. Te vrste delom posveča posebno obširno poglavje, v katerem zasleduje razvoj te tehnike v plemiških vezeninah, v njihovih zvezah z ostalo Evropo in z Vzhodom (Turki). Od plem-stva so jih prevzemali meščani in kmetje.

Drugi del razprave je posvečen vezeninam na krznarskih in krojaških delih. Te so bile zaradi velike razširjenosti raznih vrst kožuhov zelo razvite, nudijo učinkovite vzorce, raziskovalcu pa postavljajo mnogo vprašanj tako iz ljudske obrti kakor s področja noše in ljudske umetnosti. Tudi za nas Južne Slovane so te ugotovitve zelo pomembne zaradi naših stikov z madžarsko nošo v pa-nonskem območju, pa tudi v ostalih območjih bomo našli kaj sorodnega. Tako je posebno poglavje o »szürü« — naši siríni (Prekmurje idr.) — grobem suknu, iz katerega so izdelovali plašče.

Potem, ko je pisateljica podala še strnjen povzetek, v katerem je nakazala glavna vprašanja iz razvoja madžarskih vezenin posebej v zadnjih dveh sto-letjih, prikazuje v zaključnem poglavju, tiskanem v petitu in opremljenem s številnimi risbami, v nadrobnejši tehniki vezenja, o čemer v glavnem besedilu ni mogla toliko govoriti, ker slika o tehniki ne bi bila enotna.

Madžari so posvečali od nekdaj veliko pozornost takó študiju svojih noš kot vezenin. Dela Istvána Györffyja, Gertrud Palotay in drugih so podala že lepe preglede in nadrobne prikaze nekaterih vprašanj. V peštanskem Etnografskem muzeju imajo zbranih 30.000 vezenin, ki so rabile pisateljici pričujočega dela, poleg gradiva v tamkajšnjem Narodnem muzeju in številnih pokrajinskih muzejih ter zasebnih zbirkah. Pričujoče delo moremo vzeti v roke kot zanesljivo strokovno dognanje in obravnavanje ter ga nujno kot koristno uporabljati pri raziskavanju naših noš in vezenin.

Vilko Novak